

УДК 327.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-18>

Ілона Балак

ORCID: 0000-0002-2546-6638

ФОНД ЗГУРТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ ЗГУРТУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Політика згуртування Європейського Союзу спрямована на вирівнювання регіонального розвитку держав-учасниць. Вона фінансується зі структурних фондів Європейського Союзу: Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Фонду справедливого переходу, Фонду згуртування. Останній був створений у результаті ухвалення Маастрихтської угоди та зосереджується на модернізації транс'європейської транспортної мережі, захисті навколишнього середовища, енергозбереженні. Діяльність Фонду поділена на чотири програмні періоди, із яких 2014–2020 та 2021–2027 роки є найбільш успішними в реалізації ініціатив. В останній програмний період 2021–2027 років інвестування Фонду згуртування отримають 15 держав – членів Європейського Союзу, переважно країни Центрально-Східної Європи. Фонд згуртування покриває значну частину необхідних фінансових ресурсів завдяки інвестиціям Європейського Союзу та національним внескам держави, у якій ініціатива впроваджується. Як основні цілі підтримки Фондом згуртування визначено «Об'єднана Європа», «Європа, ближча до громадян», «Зелена Європа». Прикладами ефективного використання фінансових інвестицій Фонду згуртування є програми, що реалізуються в Болгарії, Латвії, Польщі.

Ключові слова: політика згуртування, Європейський Союз, Фонд згуртування, Європейська комісія, інструмент, програма, ініціатива, регіон.

Вступ. Європейський Союз (далі – ЄС) є інституцією, що покликана сприяти зростанню економічного та соціального добробуту своїх держав-членів. Для усунення диспропорції регіонального розвитку реалізується Політика згуртування ЄС. Інструментами її впровадження є діяльність структурних фондів, одним із яких є Фонд згуртування, що зосереджується переважно на підтримці та трансформації економіки країн Центрально-Східної Європи в питаннях енергоефективності, захисту довкілля, посилення інтеграційних процесів. Тому дослідження особливостей функціонування Фонду згуртування є актуальним та доцільним з огляду на отримання Україною статусу асоційованого членства.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проблематики ефективного функціонування інститутів ЄС перебуває в центрі уваги багатьох науковців. Так, Р. Капелло, С. Чіаппей і К. Ленці приділяють увагу вивченню впливу політики згуртування ЄС на міжрегіональні відмінності розвитку, за складних економічних умов також [4]. Дж. Албанізе, В. Каррієрі зі співавторами аналізують вплив політики згуртування ЄС на валовий внутрішній продукт у програмний період 2007–2013 рр., розглядають вплив та вагу структурних фондів ЄС [3]. Прогнозування подальшого розвитку політики згуртування висвітлюється в доробках Л. Полверарі [10]. Н. Радоїчіч зосереджується на вивченні публічної підтримки європейської інтеграції через ефекти політики згуртування та спільної сільськогосподарської політики ЄС [11]. Вплив регіональної політики ЄС на позицію резидентів щодо європейської інтеграції – тематика дослідження М. Дебуса та Д. Швайцера [7].

У цій роботі нами було використано історичний метод, методи аналізу та системного підходу до розгляду ролі Фонду згуртування в політиці згуртування Європейського Союзу.

Результати та обговорення. Політика згуртування є однією з політик ЄС, що націлена на вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів ЄС. Для подолання існування

регіональних диспропорцій розвитку в Європейському Союзі було впроваджено механізм, що складався з інструментів, відомих як «структурні інвестиційні фонди». Саме вони відіграли вагомий роль після розширень ЄС із 2004 р., оскільки були зорієнтовані на підтримку регіонів постсоціалістичних держав. Нині функціонують шість структурних фондів, причому чотири з них – у рамках реалізації політики згуртування ЄС. Кошти з фондів надходять як гранти, позики, гарантії для урядів, бізнесу, міст, громад, неурядових організацій. Найбільшим фондом за обсягом акумульованих і наданих коштів є Європейський фонд регіонального розвитку, який орієнтується на створення конкурентоспроможної Європи та перехід до безвуглецевої економіки. Питаннями соціальної політики опікується Європейський соціальний фонд. Найновішим є Фонд справедливого переходу, що спрямований на «зелений перехід», відмову від використання традиційних видів видобувного палива [1].

Ще однією інституцією є Фонд згуртування. Він був заснований Маастрихтським договором у 1993 р. для посилення регіональної політики ЄС. Ініціативи Фонду розробляються на семирічні періоди:

- від створення до грудня 2006 р.;
- 2007–2013 рр.;
- 2014–2020 рр.;
- 2021–2027 рр.

Безумовно, найбільш помітні зміни в діяльності Фонду згуртування відбулися в останні два програмні періоди, у зв'язку зі значним розширенням ЄС завдяки державам Центрально-Східної Європи.

У виборі фінансових проєктів Фонд згуртування орієнтується на низку індикаторів, як-от:

- навколишнє середовище: переробка твердих побутових відходів, водопостачання, очищення стічних вод, запобігання й управління ризиками, рекультивація земель, природа і біорозмаїття;
- енергетика та зміна клімату: відновлювальні джерела енергії, енергоефективність, зменшення викиду оксиду вуглецю;
- транспорт: залізниця, дороги, міський транспорт, внутрішній водний транспорт [12].

Фонд згуртування створений для підтримки держав-членів, у яких валовий національний продукт на душу населення менший від рівня 90% середнього показника по ЄС. Він покликаний зменшити економічні та соціальні нерівномірності для стійкого розвитку держав. У період 2014–2020 рр. Фонд згуртування надавав допомогу Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чеській Республіці, Естонії, Греції, Угорщині, Латвії, Литві, Мальті, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччині, Словенії [5]. Розмір наданої допомоги становив 63,4 млрд євро і поширювався на транс'європейські транспортні коридори, довкілля.

Фонд згуртування орієнтується на підтримку інвестицій в охорону навколишнього середовища, пов'язану зі сталим розвитком, екологічно орієнтованою енергетикою (із частковим фокусом на відновлювальну); інвестиції у транс'європейські транспортні мережі; технічну підтримку; інформацію, комунікацію, навчання [13].

Загальний обсяг фінансових ресурсів для реалізації політики згуртування ЄС в період 2021–2027 рр. визначено в обсязі 392 млрд євро: 92% (361 млрд євро) припадатиме на інвестиції у створення робочих місць і зростання, ця ціль фінансується з Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду+, Фонду згуртування; 5% від обсягу (19,236 млрд євро) – внесок Фонду справедливого переходу; 2% (9,04 млрд євро) – кошти програми Interreg: Європейська територіальна співпраця; решта коштів призначені для технічної підтримки (1,3321 млрд євро) та інструментів ЄС (1,2116 млрд євро) [15].

Серед основних цілей фінансування Фонду згуртування в цей програмний період виділяють:

– ціль «Більш зв’язана Європа (об’єднана)». Основними напрямками є сталий розвиток і цифровізація сектору. Виділено на ці ініціативи 40 млрд євро. Передбачається вдосконалення залізничних мереж, зокрема і 3 900 км залізничних ліній TEN-T;

– ціль «Європа ближче до громадян». Напрямами фінансування є розвиток громад через підтримку 2 150 інтегрованих стратегій розвитку територій у розмірі 19 млрд євро. Вплив планується через реконструкцію громадських будівель, міські відкриті простори, підтримку культурних / туристичних об’єктів;

– ціль «Більш екологічна («зелена») економіка». Реалізується разом з Європейським фондом регіонального розвитку в обсязі 92 млрд євро. Має на меті профінансувати енергетичний перехід, кліматичні цілі, стійку мобільність. Зокрема й через будівництво нових і модернізованих наявних 1 230 км ліній метро і трамваїв, 12 200 км інфраструктури для велосипедистів, забезпечення доступу до чистої води, реконструкцію будівель, розвиток відновлювальних джерел енергії [2].

У програмний період 2021–2027 рр. передбачається підтримка Фондом згуртування 15 держав-членів: Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чехії, Естонії, Греції, Угорщини, Латвії, Литви, Мальти, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини, Словенії, у розмірі 36,6 млрд євро (без урахування окремих трансферів) (табл. 1). Допомога надаватиметься в рамках ініціатив Зеленої Європи й Об’єднаної Європи для підтримки охорони навколишнього середовища та розвитку Європейської транспортної мережі. У зазначений програмний період розглядається виділення 37% фінансових ресурсів на кліматичні складники [5]. Ініціативи фінансуються завдяки розподілу витрат між Європейською комісією та національними і регіональними громадами країн-членів.

Таблиця 1

Частка Фонду згуртування в розподілі фінансових ресурсів Структурних фондів по державах (станом на січень 2025 р.)*

Держава	Програмний період 2014–2020 рр., у відсотках	Програмний період 2021–2027 рр., у відсотках
Румунія	18,5	16,4
Болгарія	19,4	11,3
Кіпр	21,9	14,1
Хорватія	17,7	13,6
Чехія	20,7	29,2
Естонія	24,1	19,9
Греція	–	13,4
Угорщина	22,1	11,7
Латвія	19,1	21,6
Литва	21,8	18,8
Мальта	19,7	16,2
Польща	24,4	14,4
Португалія	8,9	11,8
Словаччина	22,7	18,1
Словенія	19,1	18,7

* Складено автором за: [6].

Якщо порівнювати програмні періоди 2014–2020 і 2021–2027 рр., то можна помітити зростання частки Фонду згуртування у співфінансуванні ініціатив у Чехії, Греції, Латвії та Португалії за загального перерозподілу фінансування на користь інших фондів по країнах ЄС (таблиця 1) [6].

Загалом ініціативи Фонду згуртування дозволяють вирішити проблеми соціально-економічного розвитку регіонів та країн ЄС. Прикладом фінансування з Фонду згуртування ЄС є програма «Транспортне сполучення» у Болгарії. Передусім вона зосереджена на розвитку залізничної та дорожньої інфраструктури вздовж транс'європейської транспортної мережі; удосконаленні й інновації системи управління дорожнім рухом, безпеки; розвитку міських територій, як-от будівництво залізничного сполучення між станціями й аеропортами Бургаса та Пловдива. Бюджет програми передбачений в обсязі 1,037 млрд євро, з них 881,4 млн євро – інвестиції ЄС, 155,5 млн євро – із національних внесків [14].

Однією із програм, які реалізуються в Чехії за ініціативи Фонду згуртування, є «Довкілля 2021–2027». Її основними завданнями є енергоефективність громадських будівель, відновлювальні джерела енергії, управління ризиками й адаптація до змін клімату, вода й управління стічними водами, циркулярна економіка й управління стічними водами, біорозмаїття та скорочення забруднення. Фонд фінансує у програму 2,333 млрд євро: 1,983 млрд євро інвестицій ЄС, 350 млн євро національних внесків [8].

У листопаді 2022 р. Європейською комісією було погоджено мультифондову програму фінансування для Латвії на період 2021–2027 рр. із Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду+, Фонду справедливого переходу, Фонду згуртування. Кошти планують інвестувати в інновації малих і середніх підприємств, підвищення рівня базових цифрових навичок. Фонд згуртування також підтримуватиме окремі види транспорту: залізничний, трамвайну та велосипедну інфраструктуру в містах. Залучені кошти Фонду згуртування становитимуть 22% (1,125 млрд євро) від усіх за цією ініціативою: з них 956 млн євро з бюджету ЄС, 169 млн євро – національні внески Латвії [9].

У Польщі Фондом згуртування співфінансується ініціатива «Європейські фонди для інфраструктури, клімату, довкілля 2021–2027». Це є найбільша національна програма розвитку інфраструктури, що прагне трансформувати господарство Польщі в «зелену» економіку й охоплює енергетику, транспорт, довкілля, охорону здоров'я, культуру. Інвестиції мають забезпечити заміну палива для опалювальних систем, перехід до вискоєфективного очищення (когенерації), популяризацію відновлювальних джерел енергії та її накопичення, розвиток «розумних» електромереж і «розумної» газової інфраструктури для очищення викидів. З Фонду згуртування фінансується 45% програми (13,274 млрд євро), з них 11,283 млрд євро – інвестиції ЄС, майже 2 млрд євро – національні внески [8].

Висновки. Політика згуртування Європейського Союзу реалізується за допомогою фінансової підтримки структурних фондів. Одним із них є Фонд згуртування. Він зосереджується на модернізації транспортної інфраструктури та мережі, захисті навколишнього середовища, енергозбереженні. В останній програмний період 2021–2027 рр. інвестування Фонду згуртування отримують 15 держав – членів ЄС. Фонд згуртування покриває значну частину необхідних фінансових ресурсів завдяки інвестиціям ЄС та національних економік держави, у якій ініціатива впроваджується.

Література:

1. Ливч Д., Шаїпова Ю., Костриба О. Що таке структурні фонди ЄС та що про них потрібно знати українцям. *Європейська правда*. 2023, 10 травня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/10/7161350/> (дата звернення: 30.01.2025).
2. Третяк Ю. Про еволюцію і законодавство політики згуртованості ЄС з акцентом на програмний період 2021–2027 рр. і майбутнє політики. *Інститут громадських ініціатив*. 2024. URL: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/prezentacziya-ks.pdf> (дата звернення: 30.01.2025).
3. Albanese G., Carrieri V., Ferrara A.R., Speziali M.M. Beyond GDP: assessing the impact of the 2007 – 13 EU Cohesion Policy. *Regional Studies*. 2024. June. <https://doi.org/10.1080/00343404.2024.2352532>.

4. Capello R., Ciappei S., Lenzi C. EU Cohesion Policies and interregional inequalities in disruptive times. *European Urban and Regional Studies*. 2024. Nov. <https://doi.org/10.1177/09697764241284416>.
5. Cohesion Fund 2014–2020. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/cohesion-fund/2014-2020_en (дата звернення: 29.01.2025).
6. Cohesion Open Data Platform. *European Commission*. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/cf/21-27> (дата звернення: 29.01.2025).
7. Debus M., Schweizer D. The Differentiated Impact of Perceived EU Regional Policy on Citizens' Positions on European Integration. *Politische Vierteljahresschrift*. 2024. Sept. <https://doi.org/10.1007/s11615-024-00568-5>.
8. European Funds for Infrastructure, Climate, Environment 2021–2027. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021pl16ffpr017_en (дата звернення: 30.01.2025).
9. European Union Cohesion Policy programme 2021–2027. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/lv/2021lv16ffpr001_en (дата звернення: 30.01.2025).
10. Polverari L. Coordinative Europeanization as a response to crisis: what lessons from the RRF for future EU cohesion policy? *Comparative European Politics*. 2024. June. <https://doi.org/DOI 10.1057/s41295-024-00388-2>.
11. Radojicic N. The Clash of the Policies: The Joint Effect of EU Cohesion Policy and Common Agricultural Policy on the Public Support for European Integration. *JCMS-Journal of Common Market Studies*. 2024. Oct. <https://doi.org/10.1111/jcms.13680>.
12. Regulation (EU) № 1300/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the Cohesion Fund and repealing Council Regulation (EC) № 1084/2006. *European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1300> (дата звернення: 30.01.2025).
13. Regulation (EU) 2021/1058 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. *European Union*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1058/oj> (дата звернення: 29.01.2025).
14. Transport connectivity. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/bg/2021bg16ffpr001_en (дата звернення: 30.01.2025).
15. 2021–2027: Initial cohesion policy. EU budget allocations. *European Commission*. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y> (дата звернення: 29.01.2025).

References:

1. Lyvch, D., Shaipova, Yu., & Kostyba, O. (2023). Shcho take strukturni fondy YeS ta shcho pro nykh potribno znaty ukraintsiam [What are EU structural funds and what Ukrainians need to know about them]. *Yevropeiska pravda*, (10 travnia). Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/10/7161350/> [in Ukrainian].
2. Tretiak, Yu. (2024). Pro evoliutsiiu i zakonodavstvo polityky zghurtovanosti YeS z aktsentom na prohramnyi period 2021–2027 rr. i maibutnie polityky [On the evolution and legislation of EU cohesion policy with an emphasis on the program period 2021–2027. and the future of politics]. *Instytut hromadskykh initsiatyv*. Retrieved from <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/prezentacziya-ks.pdf> [in Ukrainian].
3. Albanese, G., Carrieri, V., Ferrara, A.R., & Speziali, M.M. (2024). Beyond GDP: assessing the impact of the 2007–13 EU Cohesion Policy. *Regional Studies*, (June). DOI: 10.1080/00343404.2024.2352532 [in English].
4. Capello, R., Ciappei, S., & Lenzi, C. (2024). EU Cohesion Policies and interregional inequalities in disruptive times. *European Urban and Regional Studies*, (Nov.) DOI: 10.1177/09697764241284416 [in English].
5. Cohesion Fund 2014–2020. *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/cohesion-fund/2014-2020_en [in English].
6. Cohesion Open Data Platform. *European Commission*. Retrieved from <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/cf/21-27> [in English].

7. Debus, M., & Schweizer, D. (2024). The Differentiated Impact of Perceived EU Regional Policy on Citizens' Positions on European Integration. *Politische Vierteljahresschrift*, (Sept.). DOI: 10.1007/s11615-024-00568-5 [in English].
8. European Funds for Infrastructure, Climate, Environment 2021–2027. *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021pl16ffpr017_en [in English].
9. European Union Cohesion Policy programme 2021–2027. *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/lv/2021lv16ffpr001_en [in English].
10. Polverari, L. (2024). Coordinative Europeanization as a response to crisis: what lessons from the RRF for future EU cohesion policy? *Comparative European Politics*, (June). DOI: 10.1057/s41295-024-00388-2 [in English].
11. Radojicic, N. (2024). The Clash of the Policies: The Joint Effect of EU Cohesion Policy and Common Agricultural Policy on the Public Support for European Integration. *JCMS-Journal of Common Market Studies*, (Oct.). DOI: 10.1111/jcms.13680 [in English].
12. Regulation (EU) № 1300/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the Cohesion Fund and repealing Council Regulation (EC) № 1084/2006. *European Union*. (2025). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1300> [in English].
13. Regulation (EU) 2021/1058 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. *European Union*. (2025). Retrieved from <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1058/oj> [in English].
14. Transport connectivity. *European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/bg/2021bg16ffpr001_en [in English].
15. 2021–2027: Initial cohesion policy. EU budget allocations. *European Commission*. Retrieved from <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y> [in English].

Ilona Balak. Cohesion Fund as the European Union's Cohesion Policy Instrument

The European Union's Cohesion Policy is aimed at equalizing the member states regional development. It is financed from the EU structural funds: the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Just Transition Fund, the Cohesion Fund. The last one was created as a result of the Maastricht Treaty adoption, and it focuses on the trans-European transport network modernization, environmental protection, and energy saving. The Fund's activities are divided into four programming periods, of which 2014–2020 and 2021–2027 are the most successful in implementing initiatives. In the last programming period of 2021–2027, 15 EU member states, mainly countries of Central and Eastern Europe, will receive Cohesion Fund investments. The Cohesion Fund covers a significant part of the necessary financial resources through EU investments and national contributions of the state in which the initiative is implemented. The main objectives of the Cohesion Fund support are “United Europe”, “Europe closer to citizens”, “Greener Europe”. Examples of effective use of the Cohesion Fund's financial investments are the programs implemented in Bulgaria, Latvia, and Poland.

Key words: Cohesion Policy, European Union, Cohesion Fund, European Commission, instrument, program, initiative, region.

Відомості про автора:

Балак Ілона – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, Волинський національний університет імені Лесі Українки.